

Právní podmínky užití dat

v kontextu LINDAT/CLARIAH-CZ

Jan Hajič, LINDAT/CLARIAH-CZ

ÚFAL MFF UK

- (Vlastními) Daty se rozumí
 - Texty, audionahrávky, videa, obrazový materiál v digitální formě
 - Pocházející z digitalizace (skenování 2D/3D, fotografování, převod filmu do dig. podoby)
 - Materiál „nativně“ digitální (text, audio nahrané digitálně atd.)
- Metadaty se rozumí
 - (Základní) popis dat, obvykle většího souboru dat nebo kolekce
 - v digitální podobě, strukturovaný (kombinace textu, čísel a odkazů)
- Anotací se rozumí
 - Doplnění originálních dat o další údaje, obvykle i u nejmenších jednotek dat
 - „Interpretace“ dat (nikoli prostý popis)

Právní normy (ve vztahu k datům)

- Zákon o právu autorském (AZ, někdy také „autor“, zákon 121/2000 Sb. v platném znění)
 - Řada dat v LINDAT/CLARIAH-CZ spadá a bude spadat pod AZ
 - Texty, vizuální díla, (kreativní) audionahrávky a videa či filmy, některé databáze
 - Anotace, pokud není provedena automaticky nebo nejde o jednoduché (ne-kreativní) přidání faktů
 - Nikoli metadata (ve smyslu předchozího slajdu)
 - EU Directive 2013/37/EU – Re-use of Public Sector Information
 - Všeobecně platná výjimka na data, vzniklá ve veřejném sektoru (update 2020-2021)
 - ČR: zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím; rovněž §3 AZ „úřední dílo“
 - V blízké budoucnosti – úprava dle Copyright directive EU, schváleno 3/2019
 - Nejpozději přežato v 3/2021
- Zákon o zpracování osobních údajů (ZZOÚ, zákon č. 110/2019 Sb. v platném znění)
 - Může se týkat dat, metadat i anotace (nesouvisí s AZ)
 - Týká se i údajů o projektu – mj. proto je vše o lidech, penězích apod. zašifrované s hesly

- „Dílem“ podle AZ se rozumí vše, co vzniklo svobodnou kreativní prací člověka
 - Není nutná žádná registrace (v ČR/EU)
 - Díla jsou chráněna v AZ nejrůznějšími způsoby, také podle charakteru díla (text vs. sochy vs. počítačový program vs. performance)
 - K užití díla je nutný souhlas autora a/nebo držitele majetkových práv
 - Užitím se rozumí kopírování, distribuce, modifikace, provedení, vysílání, atd.
- Výjimky (výběr s ohledem na data v LINDAT/CLARIAH)
 - Volné užití – majetková práva trvají ještě 70 let po smrti autora, (posl. autora, zveřejnění, ...)
 - Využití pro vzdělávací a výzkumné účely (§31(1)(c) AZ):
 - (Do práva autorského nezasahuje ten, kdo ...) užije dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a nepřesáhne rozsah odpovídající sledovanému účelu;
 - Úřední díla (§3 AZ) – nemají povahu děl chráněných AZ
 - Zaměstnanecké dílo (§58 AZ) – majetková práva vykonává zaměstnavatel
 - Knihovní licence (§37 AZ) – pro fungování knihoven

- Licence...
 - Znamená povolení dělat věci („užít dílo“), které jinak smí dělat s daným dílem jen autor
 - Zákonná licence (viz výjimky – předchozí slajd, plus mnoho dalších)
 - Smluvní licence – dohoda mezi autorem (nebo vykonavatelem majetkových práv) a „uživitelem“
 - Pokud zákon nestanoví jinak, licenční smlouva může upravit možnosti užití díla libovolně
 - Smlouva může být písemná, ústní, ale také implicitní
- Licence v LINDAT/CLARIAH-CZ
 - Většina – implicitní licenční „smlouva“
 - Tj. licence k užití dat a její podmínky jsou uvedeny v metadatech: název standardní licence, odkaz na její text
 - ...a/nebo je zobrazena ikona licence (s odkazem) na webu, kde lze data stáhnout nebo jinak užít
 - Licence je
 - Standardní – licence všeobecně používané, např. Creative Commons, GNU Public Licence
 - Specifická
 - Např. soubor licencí k datům, jejichž součástí mají různé licence
 - Elektronicky podepisovaná dvoustranná licence (např. nutnost vyplnit jméno, organizaci, kontakt apod. uživatele)

- Otevřená licence nebo otevřený přístup – základ LINDAT/CLARIAH-CZ
 - Minimalizuje omezení kladená na užití díla
- Nejpoužívanější typy (otevřených) licencí
 - Creative Commons (<https://creativecommons.org/>), používaná zkratka CC
 - Licence vhodné na data (na rozdíl od např. software); viz definice dat (dig. texty, obrazový materiál, atd.)
 - Vždy umožňuje (další) sdílení, resp. Distribuci; nejběžnější omezení:
 - BY (CC-BY) – volné užití, ale s povinností citovat autora(y) – odpovídá zhruba výjimkám v AZ
 - SA (např. CC-BY-SA) – volné užití, ale uživatel nesmí omezit licenci více, i když data modifikuje rozšíří apod.
 - NC (např. CC-BY-NC) – volné užití, ale jen pro nekomerční účely (viz definice v CC textech licencí)
 - ND (např. CC-BY-ND) – volné užití kromě povolení dílo modifikovat
 - Všechny kombinace možné (např. CC-BY-SA-NC)
 - Žádné omezení kromě zcela základních ustanovení a faktu, že dílo spadá pod AZ: CC0 (není nutno citovat autory)
- Společenské a humanitní vědy a umění: nutno respektovat AZ
 - Jednání a „přidělení“ licence (autoři, zaměstnavatelé, majitelé/vykonavatelé majetkových práv)
 - *Možnosti vzdáleného přístupu*
 - *Pouze fyzický přístup (archivy, respektování ZZOÚ)*

- Otevřený přístup
 - Aplikovaný na články a jiné publikace
 - Gold, green, bronze access... kromě Gold nejde o skutečný Open Access
 - Pouze CC0 a CC-BY jsou „skutečně“ Open Access
 - Prozatím považujeme i jiné CC licence za „Open“
- FAIR (podpora EC a G20)
 - Findability
 - Pomocí metadat a jejich indexováním / vyhledáváním
 - Metadata musí být bez licence (tj. „public domain“)
 - Accessibility
 - Viz výše – otevřený přístup k vlastním datům (textům, obrazům, ...)
 - Interoperability: společné, standardizované formáty
 - Reusability: trvalé standardy, identifikace (DOI, PID, ...), ne-binární, ne-privátní formáty

Výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ

(LM2018101 a CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_013/0001781; původně LM2010013, LM2015071) je financována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky v programu LM „Velké infrastruktury“.